

«Αναφορά για μια Ακαδημία» Φιλοσοφικές σημειώσεις για τη δυσανεξία του πολιτισμού

Κωνσταντίνος Μιχαηλίδης

10/6/2022

Ένα άρθρο για τις φιλοσοφικές προεκτάσεις της παράστασης
«Αναφορά για μια Ακαδημία» βασισμένη στο ομώνυμο έργο του
Κάφκα, από τον σκηνοθέτη Σάββα Στρούμπο και τη θεατρική ομάδα
Σημείο Μηδέν.

Του Γιώργου Κωνσταντίνου Μιχαηλίδη, μεταπτυχιακού φοιτητή
Φιλοσοφίας, μεταφραστή και υπεύθυνου της οργανωτικής επιτροπής του
Ινστιτούτου Φιλοσοφίας IWPR (Institute for World Philosophical Research).

Είμαστε ξένοι σε αυτόν τον κόσμο, ριγμένοι σε μια άβυσσο που μας
φέρει δυσανεξία στην ίδια μας την ύπαρξη: αυτή την άβυσσο την
ονομάσαμε «πολιτισμό». Ο άνθρωπος είναι σχάση και ένταση μέσα στις
λέξεις· του είναι αδιάφορο, αν μπορέσει να μιλήσει για τον πολιτισμό που
τον πνίγει, αλλά το χειρότερο είναι ότι δεν κάνει τίποτε για αυτό: του
είναι αδιάφορο να μιλήσει ή να πράξει, ακόμα και αν πρόκειται να
πεθάνει.

Ο Κοκκινοπετρής (Rotpeter) στο διήγημα του Franz Kafka, *Αναφορά για μια
Ακαδημία*, σπάει τη σιωπή του και αφηγείται το τραύμα του: **από πίθηκος
έγινε «οιονεί άνθρωπος»**. Αυτή η αφήγηση γίνεται ακόμα πιο
παραστατική, όταν λαμβάνει τη δραματική της μορφή χάρη στην
εξαιρετική σύλληψη του σκηνοθέτη Σάββα Στρούμπο και της
δραματικής ομάδας *Σημείο Μηδέν*.

Η αφήγηση του τραυματισμένου πιθηκανθρώπου γίνεται μέσω ενός
συλλογικού και απόκοσμου βαριετέ, το οποίο ακροβατεί ανάμεσα στην
οδύνη και τη γελοιότητα της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στον πολιτισμό
και απέναντι στην υπόλοιπη «συνένοχη» ανθρωπότητα. Ο Κοκκινοπετρής
βρίσκεται αντιμέτωπος με το βουβό δικαστήριο της καταπιεσμένης από
τον πολιτισμό ανθρωπότητας και ανακαλύπτει «[...] ότι τα χρυσοποίκιλτα

που ενδύονται οι εκπρόσωποι του νόμου, πολλές φορές δεν είναι παρά «σχήματα εύθραυστης κοσμιότητας». Ίσως είναι από τους λόγους που τον κάνουν να αρνείται να παραδοθεί και να κηρύξει το πέρας της δίκης».[1]

Γιατί η ανθρωπότητα δυστυχεί στον πολιτισμό; Το πρόβλημα πρέπει ίσως να τεθεί καλύτερα: γιατί ο άνθρωπος δυσανασχετεί μέσα στον Δυτικό πολιτισμό με τη μορφή που έχει λάβει στην εποχή του Kafka, αλλά και στη σύγχρονη εποχή; Το ζωτικό παρόν του Kafka και το δικό μας διέπεται από την οντολογία του καπιταλιστικού καθεστώτος αλήθειας, στο οποίο δεν ψάλλεται ο Θεός, αλλά το Κεφάλαιο, όπως πολύ σωστά τονίζει ο Maurizio Lazzarato στο βιβλίο του, *Η Κατασκευή ενός Χρεωμένου Ανθρώπου*. [2] Αυτό το καθεστώς αλήθειας διαμορφώνει υποκείμενα μέσα σε μια οντολογική σχέση πίστωσης και χρέους, η οποία κατακρημνίζει οποιαδήποτε άλλη σχέση με τους Άλλους, με τον Κόσμο, ακόμα και με τον ίδιο μας τον Εαυτό.[3]

Ο Κοκκινοπετρής χρωστά την ύπαρξή του στους κυνηγούς του, στους «εκπαιδευτές» του που τον εξανθρώπισαν, δημιουργώντας ένα πλάσμα γεμάτο μνησικακία και κακή συνείδηση, οδηγώντας με αυτόν τον τρόπο τον Κοκκινοπετρή στον μηδενισμό.[4] Θα πρέπει να κατανοήσουμε τον «πολιτισμό» ως μια μήτρα παραγωγής μορφών και εντάσεων, δηλαδή τρόπων σκέψης και πράξης που κάλλιστα μπορούν να μας οδηγήσουν στον μηδενισμό της ανθρώπινης ύπαρξης –λ.χ. ο ναζιστικός «πολιτισμός»– ή σε μια ριζική θεμελίωση της ατομικής και συλλογικής αυτονομίας, όπως την είδαμε στον πολιτισμό της αμεσοδημοκρατικής αρχαίας Αθήνας. Ο άνθρωπος βρίσκεται στην «αφόρητη και μόνιμη άρνηση που συνίσταται στο ότι αναγνωρίζει [...] μέσα στην προσωπική του εμπειρία την ύπαρξη αξιών που [τον] δεσμεύουν απόλυτα, ενώ ταυτόχρονα θεωρητικά υπερασπίζεται μια σχετικιστική ηθική, υποβιβάζοντας αυτό το απόλυτο στη θέση μιας απλής ψευδαίσθησης που πρέπει κανείς να ξεπεράσει».[5]

Η αντιφατική «θέλησή μας για αξίες» δεν θεμελιώνεται κάπου, αλλά εκπορεύεται από την ανάγκη μας για έναν στέρεο και σταθερό Κόσμο, ο οποίος θα μας φαίνεται οικείος, δηλαδή την ανάγκη για οικείωση με τον ιδίοκοσμο, τον διάκοσμο και βίοκοσμό μας με έναν τρόπο στον οποίο δεν

νιώθουμε ξένοι, δεν νιώθουμε ότι μας έχει παραχωρηθεί, αλλά ότι εμείς είμαστε αυτός ο Κόσμος, αυτός ο «πολιτισμός».

Συνοψίζοντας, η ομάδα *Σημείο Μηδέν* θίγει ακριβώς αυτό που ονομάζω «θέληση για αξίες» και το πώς ο Δυτικός πολιτισμός τροποποιεί αυτή τη θέληση προς όφελός του ως μια ξένη μηχανή καταπίεσης, την οποία οι καταπιεζόμενοι έχτισαν ηθελημένα. Αυτό το επιτυγχάνει χάρη σε τρεις παράγοντες: την αριστοτεχνική σκηνοθεσία και σύλληψη του Σάββα Στρούμπου, την πολυδιάστατη μετάφραση της Ιωάννας Μειτάνη και τη συλλογική και οργανική απόδοση του Κοκκινοπετρή μέσω του πολυφωνικού σώματος των ηθοποιών της ομάδας, *Σημείο Μηδέν*– με ιδιαίτερη στιγμή να αποτελεί η ερμηνεία της ηθοποιού, Έβελυν Ασουάντ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Πιέρρα Ωλανιέ, *Η βία της ερμηνείας: Από το εικονόγραμμα στο εκφερόμενο*, εισαγ., επιστημ. επιμ. Γεο. Στεφανάτος, μτφρ.Μ. Κουνεζί (Αθήνα: Εστία, 2001), 400.

[2] «Ο «χρεωμένος άνθρωπος» υπόκειται σε μια σχέση εξουσίας πιστωτή-οφειλέτη που τον συνοδεύει σ' όλη του τη ζωή από τη γέννηση μέχρι τον θάνατο. Αν άλλοτε ήμασταν υπόχρεοι στην κοινότητα, στους θεούς, στους προγόνους, στο εξής είμαστε υπόχρεοι στον «θεό» Κεφάλαιο». Maurizio Lazzarato, *Η Κατασκευή του Χρεωμένου Ανθρώπου. Δοκίμιο για τη Νεοφιλελεύθερη Κατάσταση*, μτφρ. Γ.Καράμπελας (Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2014), 57.

[3] Gilles Deleuze- Félix Guattari, *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια 1. Ο Αντί-Οιδίπους*, μτφρ. Βασ. Πατσογιάννης (Αθήνα: Πλέθρον, 2016), 229.

[4] «Επαναλαμβάνω: δεν με δελέαζε να μιμηθώ τους ανθρώπους· τους μιμήθηκα γιατί έψαχνα διέξοδο, για κανέναν άλλο λόγο. Και μ' αυτή τη νίκη δεν έγινα πολλά. [...] Αλλά την κατεύθυνση μου την είχα πάρει, μια κι έξω». Franz Kafka, *Αναφορά Για Μια Ακαδημία*, μτφρ. Ι. Μειτάνη (Αθήνα: Νεφέλη, 2021), 21.

[5] Luc Ferry, *Apprendre à vivre. Traité de philosophie à l'usage des jeunes générations* (Paris: Plon, 2006), 275-276. Ελαφρώς τροποποιημένο. Σ.τ.Σ.